

ARCHEOLOGIJOS PAVELDO VAIDMUO LIETUVOS URBANISTINĖSE VIETOVĖSE

Jūratė Jurevičiienė

Vilniaus Gedimino technikos universitetas, Architektūros pagrindų ir teorijos katedra,

Pylimo g. 26/Trakų g. 1, 01132 Vilnius, Lietuva

El. paštas archpit@ar.vgtu.lt

Įteikta 2011 12 06; priimta 2012 02 06

Santrauka. Nagrinėjamos archeologinio paveldo istoriniuose Lietuvos miestų ir miestelių centruose urbanistinės kraštovaizdinės vertės išsaugojimo, eksponavimo ir interpretavimo problemos. Analizuojami pastarųjų kelerių metų svarbesnieji archeologinių objektų ir kompleksų Lietuvos miestuose ir miesteliuose tyrimų bei tvarkybos pavyzdžiai. Atskleidžiami archeologinių darinių vertės aspektai, lemiantys urbanistinėje aplinkoje išlikusio archeologinio paveldo kultūrinį pažintinį potencialą. Siekiama atskleisti dabartiniame Lietuvos miestų ir miestelių istorinių branduolių formavimo laikotarpiu archeologinėms kultūrinėms vertybėms išskylančias grėsmes ir jų pritaikymo galimybes kuriant darnią aplinką.

Reikšminiai žodžiai: archeologinis paveldas, Lietuvos miestai ir miesteliai, istorinis centras, interpretavimas.

Įvadas

Pastaraisiais dešimtmečiais akivaizdžiai auga visuomenės domėjimasis archeologiniu paveldu. Jis pasireiškia daugelyje Europos šalių ir yra laikomas nusivylimo šiuolaikine gyvenamąja aplinka, ekologinio protesto judėjimo bei ekologinio sakralumo (York 1999) paieškų atspindžiu. Archeologija atskleidžia, kaip naudojantis vietos medžiagomis ir kitais kukliais ištekliais buvo kuriami darni ir estetinė verte pasižymintys būstai ir viešosios erdvės.

Archeologinis paveldas sudaro itin reikšmingą, topologine įvairove ir didele kultūrine verte pasižymintį Lietuvos miestų ir miestelių istorinių centrų, saugomų kaip urbanistinės vietovės, audinio sluoksnį. Šiuose istoriniuose urbanistiniuose dariniuose, dažniausiai iki šiol atliekančiuose miestų ir miestelių centrams būdingas paskirtis, išlikęs archeologinis paveldas – senovės gyvenviečių, laidojimo ir apeigų vietos, piliakalniai, statinių liekanos – dažniausiai yra menkai atskleistas, kartais nykstantis, darniai aplinkai kurti menkai vertinamas ir naudojamas išteklius, administruojamas nepakankamai atsižvelgiant į jo svarbą. Pagal Lietuvos teritorijos administracinių vienetų ir jų ribų įstaty-

mą, patvirtintą 1994 metais, miesteliai yra skiriami kaimo vietovių tipui. Tačiau žymi jų dalis yra turėję Magdeburgo teises ir Lietuvos valstybės istorijoje atlikę ypatingą vaidmenį, tačiau dabar tvarkomi užmirštant šį vertės aspektą. Archeologinio paveldo apsauga, jo vertingąsias savybes atskleidžiantys eksponavimo ir interpretavimo būdai galėtų tapti unikalia galimybe atskleisti genezę, istorinę reikšmę, formuoti savitą architektūros kalbą.

Straipsnyje keliami pastaraisiais metais išskirtinai aktualūs archeologijos paveldo apsaugos Lietuvos urbanistiniuose centruose klausimai, detaliau nagrinėjamos archeologijos metodais tiriamų ir išsaugomų statinių ir jų fragmentų tvarkybos ir naudojimo problemos. Straipsnio tikslas – atskleisti šių objektų pritaikymo miesto centro viešosioms erdvėms galimybes, apibūdinti kultūrinį urbanistinį potencialą bei išryškinti aktualias kliūtis šio paveldo vertingosioms savybėms išsaugoti. Analizuojami reikšmingiausi pastarųjų kelerių metų archeologinio paveldo tvarkybos, eksponavimo ir interpretavimo Lietuvos urbanistiniuose istoriniuose centruose pavyzdžiai.

Archeologijos paveldo vertės urbanistinėse vietovėse samprata

Archeologinio paveldo, kaip ir architektūros vertybių, apsaugos samprata ir tikslai tiek Lietuvoje, tiek kitose Europos šalyse plėtojosi panašiai – nuo reikalavimų išsaugoti pavienius objektus iki siekių atskleisti erdvės ir funkcinius jų ryšius bei sąveiką su kitais urbanistinio audinio sluoksniais. Šio paveldo kompleksiskumą ir integralumą pabrėžia ir pagrindinis tarptautinis archeologinio paveldo apsaugos dokumentas, Lietuvos ratifikuotas 1999 metais, nurodoma, kad „archeologiniu paveldu laikytini įvairūs statiniai, konstrukcijos, pastatų kompleksai, žmogaus veiklos paveiktos vietos, kilnojami objektai, kitų rūšių paminklai kartu su jų aplinka žemėje ir po vandeniu“ (Europos archeologijos paveldo... 1992). Šiuo metu UNESCO rengiamose Miesto istorinio kraštovaizdžio rekomendacijose archeologinis paveldas įvardinamas ir miesto kraštovaizdžio sandu – kraštovaizdžio samprata išplečiama iki verte pasižyminčių kultūrinių bei gamtinių sluoksnių ir bruožų, apimančių vietovės topografinius, geomorfologinius, hidrologinius ir kitus gamtinius ypatumus, šiuolaikinius bei senuosius statinius, taip pat žemės paviršiuje ir po juo esančią infrastruktūrą (UNESCO recommendation 2011). Šiuolaikiniu visuminiu (holistiniu) požiūriu į gyvenamąją aplinką ir siekiu išsaugoti archeologinių objektų visumą pagrįsta ir Lietuvos archeologijos draugijos parengta Valstybinės kultūros paveldo komisijos patvirtinta Lietuvos nekilnojamojo archeologijos paveldo apsaugos programos koncepcija. Ji nurodo, kad archeologinį kultūros paveldą sudaro „žemės paviršiuje, po žeme ir po vandeniu esantys ir seniausią Lietuvos gyventojų kultūrą liudijantys objektai – neįtvirtintos ir įtvirtintos gyvenvietės/pastatai (būstai), jų struktūros, konstrukcijos, pastatų grupės, laidojimo paminklai (plokštiniai kapinynai/kapai, pilkapynai/pilkapiai), įvairios praeities ūkinės ar gynybinės veiklos liekanos, gyvenamosios, laidojimo ar kulto vietos ir kitų rūšių praeities relikvai bei jų aplinka“ (LR Valstybinės kultūros paveldo... 2008).

Visuotinai pripažinta, kad archeologinis paveldas Lietuvoje pasižymi didele įvairove. Tačiau tokios jo tipologinės grupės, kaip senovės laidojimo vietos arba kultūrinis sluoksnis, menkai ištiriamos, panaudojamos ir įprasminamos dabartinių gyvenviečių tankiai užstatytose ir intensyviai naudojamose teritorijose. Unikaliu archeologinio paveldo sąveikos su vėliau susiklosčiusiu urbanistiniu audiniu ypatumu laikoma tai, kad keliuose Lietuvos miestų ir miestelių centrinėse dalyse, pavyzdžiui, Ukmergėje arba Maišiagalėje, iki šiol erdvės dominantėmis tebėra piliakalniai – kraštovaizdžio požiūriu reikšmingiausi Lietuvos archeologiniai objektai. Integralių gamtos ir kultūros paveldo apsaugos metodų

plėtra yra būtina jų savitumui išsaugoti. Statinių liekanos dėl savo medžiaginės prigimties (išskyrus atidengtus medinių statinių fragmentus) gali būti veiksmingai pritaikomos šiuolaikinėms urbanistinių viešųjų erdvių paskirtims.

Archeologinės statinių liekanos Lietuvos istoriniuose urbanistiniuose centruose

Piliakalnius ir urbanistines struktūras skiria medžiaginės sandaros ir genėzės bruožai, o senųjų grindinių fragmentai, atidengiami atliekant archeologinius tyrimus, darniai įsilieja į šiuolaikinę miestų ir miestelių aplinką. Viešosiose jų erdvėse pastaraisiais metais buvo rasta, restauruota ir pritaikyta naudoti įvairūs senojo lauko riedulių ar plytų grindinio fragmentai. Vienas sėkmingiausio išsaugojimo pavyzdžių – restauruotas bei planuojamas iš dalies atkurti lauko akmenų grindinys valstybės saugoma urbanistinė vietovė paskelbtame Šeduvos miesto istoriniame centre. Savaiame susiklosčiusi relikvinė Bažnyčios gatvė, reprezentuojanti semantinę erdvinę jungtį tarp istorinės turgaus aikštės ir pagrindinio architektūros paveldo objekto – Šv. Kryžiaus atradimo bažnyčios (1 pav.), yra laikoma prioritetiškai svarbia vertingą vietovės savybe, todėl išlikęs senasis jos grindinys buvo tvarkytas derinant konservavimo ir restauravimo būdus, iki sankirtos su Vytauto gatve jis bus papildytas atkurto grindinio plotu.

Surdegio miestelyje esančio siaurojo geležinkelio stoties statinių komplekso teritorijoje esantis grindinys, klotas XIX amžiaus antrojoje pusėje ir XX amžiaus pradžioje, buvo atkastas 2010 metais. Atidengtas grindinys tapo reikšmingu šio statinių komplekso elementu ir patikslinus Kultūros vertybių registre nustatomus komplekso apskaitos duomenis 2011 m. buvo įrašytas

1 pav. Bažnyčios gatvė Šeduvos mieste, 2011 m.

Fig. 1. Bažnyčios street in Šeduva town, 2011

į vieno iš komplekso statinių – stoties prekių sandėlio (2 pav.) – vertingąsias savybes. Grindinys buvo atkastas ir nuvalytas talkų metu, siekis jį išsaugoti tapo paskata suvienyti paveldosaugos specialistų ir vietos bendruomenės pastangas.

Vien 2009 metais atkasti senieji grindiniai tapo savitais miesto centro viešųjų erdvių elementais Skuode, Kražiuose (prie Kolegijos pastato), Jurbarke (vadinaujamame Žydų kieme prie Kauno gatvės). Nors Skuode atrastą XIX–XX amžiaus pradžios grindinį Birutės gatvėje buvo nutarta išardyti, XVIII amžiaus fragmentą, atidengtą Turgaus aikštėje, nuspręsta palikti, sutvirtinti ir eksponuoti.

Daugiau lėšų ir pastangų reikalinga siekiant išsaugoti dabartinėse viešosiose urbanistinėse erdvėse atidengtas mūro liekanas. Būdingas šiuo aspektu problemas atskleidžia Biržų miesto archeologinio paveldo tyrimų ir jo saugojimo arba praradimo patirtis. Šio miesto istorinė dalis yra viena iš saugomų urbanistinių vietovių, archeologiniu paminklu paskelbta ir senojo miesto vieta. Kai 2008 metais vykdant nesankcionuotus žemės darbus seniausioje Biržų dalyje prieš trejetą metų buvo atvertos seniausiųjų miesto pastatų liekanos, tarp jų XVII amžiaus dirbtuvės, buvo pradėti archeologiniai tyrimai. Kitame Biržų istorinės dalies sklype archeologiniai tyrimai 2009 metais buvo atlikti tik dėl jame planuojamos prekybos centro statybos (Mikelionis 2010). Manoma, kad statant Darbo biržos pastatą J. Basanavičiaus gatvėje, žymi archeologinio paveldo dalis buvo sunaikinta. Nors Lietuvoje yra sąlygiškai daug valstybės saugomomis paskelbtų urbanistinių vietovių, jų moksliniai paveldosauginiai tyrimai pastaraisiais dviem dešimtmečiais nėra planuojami ir vykdomi nuosekliai, remiantis nustatytais kriterijais.

Vienas iš esminių Lietuvos paveldosaugos nepakankamo efektyvumo indikatorių yra tai, kad archeologiniai tyrimai atliekami tik pavieniuose sklypuose, parinktuose statyboms, arba viešosiose erdvėse, kuriose paveldosaugininkai arba kultūros paveldo išsaugojimui neabejinga visuomenė spėja sustabdyti neteisėtai vykdomus žemės darbus.

Mokslinio pažinimo uždaviniai nuosekliau sprendžiami Lietuvos nacionalinių ar regioninių parkų vietovėse. Vienas ryškiausių pavyzdžių – Asvejos regioniniame parke esančiame Dubingių urbanistiniame draustinyje jau kelerius metus vykdomi Dubingių piliavietės archeologiniai tyrimai (tyrimų vadovas habil. dr. Albinas Kuncevičius). Šiuo metu pritaikyta lankyti Radvilų bažnyčios vieta, konservuotos ir eksponuojamos jos sienų mūro liekanos, pateikta vaizdinė ir rašytinė informacija apie vietos istorinę raidą ir reikšmę. Pasitelkus ES struktūrinę paramą 2007–2013 metams pagal Sanglaudos skatinimo veiksmų programą vykdomas piliavietės tvarkybos ir pritaikymo projektas „Viešosios kultūrinio turizmo infrastruktūros pritaikymas kultūrinio turizmo plėtrai“. Tačiau stacionaraus gelžbetonio gaubto buvusių Radvilų rūmų liekanoms piliavietėje (3 pav.) apsaugoti projektas buvo plačiau neviešintas, laiku nepateiktas paveldosaugos profesionalų ir visuomenės diskusijoms. Nors jau pradėto statyti gaubto forma ir numatoma velėnos danga buvo parinkta siekiant darnos su piliakalnio siluetu ir gamtine aplinka, tačiau nepakankama informacija ir viešumo stoka tapo kliūtimi sėkmingai įgyvendinti šio išskirtinės vertės archeologijos paveldo išsaugojimo projektą.

Lietuvos paveldosauga pasižymi ypač sudėtingu administravimo ir reglamentavimo mechanizmu,

2 pav. Atidengtas grindinys Surdegyje prie siaurojo geležinkelio stoties sandėlio

Fig. 2. Revealed pavement at the storehouse of Surdegis railway station

3 pav. Atidengtos Radvilų rūmų liekanos Dubingiuose, 2008 m.

Fig. 3. Revealed remains of Radvilos castle in Dubingiai, 2008

tačiau ne teisiniai reikalavimai, o vadinamasis subjektyvusis veiksnyss dažnai tampa lemiamu išsaugant kultūros paveldo objektų ir vietovių vertę. Keli visuomenei plačiai žinomi paveldosaugos administratoriai – Saugomų teritorijų arba Kultūros paveldo departamento padalinių vadovai, pasižymintys išskirtiniu atkaklumu, paveldosaugos teisinės sistemos galimybes nuosekliai panaudoja kompleksiskai išsaugoti sudėtingiems archeologijos paveldo objektams. Vienas ryškiausių pavyzdžių – Pusiasalio pilies mūro fragmentų, esančių Trakų nacionaliniame istoriniame parke rezervato zonoje, konservavimas ir restauravimas. Pastaraisiais metais pilyje vykdomiems tvarkybos darbams finansuoti naudojama ES struktūrinė parama. Tačiau archeologijos paveldo, esančio viešojoje erdvėje, kultūrinė vertė gali būti suvokiama tik papildžius jį įvairius prasmės lygmenis atskleidžiančiomis ženklinimo ir interpretavimo priemonėmis. Laikantis ES remiamų turizmo plėtros projektų finansavimo taisyklių, informaciniai ženklai ir panašios paskirties aplinkos elementai turi būti įrengiami vietos institucijų lėšomis. Telieta tikėtis, kad Trakų pusiasalio pilyje jie bus įrengti laiku, atskleisdami ir išryškindami vietos unikalumą ir autentiškumą.

Archeologinio paveldo interpretavimas miestų viešosiose erdvėse

Urbanistinio ir architektūros paveldo tyrėjai pastaraisiais dešimtmečiais daugelyje šalių vis dažniau atkreipia dėmesį į neigiamą turizmo pramonės poveikį istorinių miestų viešosioms erdvėms (Walkowitz 2009). Pritaikytos vartotojiškam turizmui jos praranda autentiškumą, tampa beveidės. Tačiau ir Europos megapolių centruose, jei juose yra archeologine verte pasižyminčių objektų, juolab įrašytų į Pasaulio paveldo vietų sąrašą, autentiškumui išsaugoti ir kultūrinei vertei atskleisti pasitelkiamos įvairios priemonės. Vienas ryškiausių pavyzdžių – Londono Tauerio komplekso pritaikymas turizmui išryškinant jo daugiasluoksniškumą. Tauerį supanti šiuolaikinė architektūra nesutrukde įrašyti kompleksą į Pasaulio paveldo vietų sąrašą, nors Pasaulio paveldo vietų komitetas pažymėjo, kad naujieji Londono centro statiniai didina grėsmę Tauerio kultūrinei vertei. Pilies išorinėje zonoje išlikę sienų fragmentai buvo konservuoti ir iš dalies atkurti. Išlikusiems romėnų gyvenvietės Londiniumo gynybinės sienos fragmentams eksponuoti buvo suformuotos pusiau įgilintos uždarnos erdvės, kuriose buvo sukurtos sąlygos susikaupti, susipažinti su pilies istorija, pateikiama įvairiomis interpretavimo priemonėmis (4 pav.). Teritorijos įrangos elementai parinkti laikantis patvirtintame komplekso valdymo plane (Tower of... 2007) nustatyto reikalavimo – jei kils poreikis, teritorija turi

būti grąžinta į ankstesnę būklę, nepadarant žalos autentiškiems jos elementams.

Kultūros paveldo vietų interpretavimo ir pateikties chartija (ICOMOS Charter 2008) apibrėžia, kad informacija ir jai suvokti reikalinga infrastruktūra paveldo vietoje gali būti perteikiama įvairiomis techninėmis priemonėmis, tokiomis kaip informaciniai standai, muziejiniai ekranai, formalizuoti apžvalgos maršrutai, paskaitos, interaktyvios priemonės ir pan. Infrastruktūrą sudaro instaliacijos, jos įranga, kuriama tiek kultūros paveldo teritorijoje, tiek ir vietose, esančiose greta jos ar atokiau, tačiau tinkamose naudoti interpretavimo tikslais sukuriant naujas ar jau pritaikant esamas technologijas.

Per pastaruosius kelerius metus buvo atnaujintos Vilniaus senamiesčio aikštės ir skverai, pasižymintys didele archeologine verte. Vien 2009 metais Vilniaus istoriniame centre archeologiniai tyrimai buvo atlikti Mindaugo gatvėje (tyrinėti senkapiai), Pilių teritorijoje, Kalnų parke, Šv. Jonų varpinės aplinkoje, Bernardinų vienuolyno komplekse, Maironio, Pranciškonų, Universiteto ir Vilniaus gatvėse (Archeologiniai tyrimai Lietuvoje 2009). Tačiau šiose viešosiose erdvėse nėra informacijos ar bent užuominų apie atrastas archeologines vertybes. Katedros aikštės formavimo raida yra vienas ryškiausių pavyzdžių, atskleidžiančių prieštarą tarp archeologinio paveldo teikiamų galimybių ir erdvės šiuolaikinės architektūrinės raiškos. Dabartinis aikštės pavidalas buvo suformuotas palaiptai, remiantis 1998 metais pradėtu rengti rekonstrukcijos projektu. Archeologų nurodytos svarbiausiųjų statinių vietos buvo pažymėtos grindinyje kitos spalvos granito plokštėmis ir tūriniais elementais. 2007 metais buvo atkastos Pilies vartų plytų mūro ir grindinio liekanos,

4 pav. Eksponuojamas Londiniumo sienos fragmentas Londono Tauerje, 2011 m.

Fig. 4. Exposed fragment of Londinium wall in the Tower of London, 2011

kurios, nesutarus dėl būdų jas veiksmingai išsaugoti ir tinkamai eksponuoti intensyviai naudojamoje vietoje erdvėje, buvo užpildtos smėliu, o virš jų pastatyti šlifuoti granito kubai (5 pav.), pakeitus pirminį šios vietos sutvarkymo projektą (projekto dalies vadovas Marius Šaliamoras, architektė Neda Kavaliauskaitė). Šie abstraktūs standartizuoti objektai vargu ar gali būti suvokiami kaip šiuolaikinė istorinių vartų interpretacija, nes jų architektūrinės kalbos nepapildo rašytinė ar ikonografinė informacija.

Daugiasluoksne kultūrine verte tarp Vilniaus senamiesčio viešųjų erdvių išsiskiria Rotušės aikštė. Ją kompleksiškai rekonstravus 2007 metais pagrindiniu architektūriniu dekoratyviniu akcentu tapo fontanas (projekto vadovas Antanas Gvildys). Taip buvo atgaivinta istorinė akmens ir vandens sąsaja (vienas iš pirmųjų Vilniaus viešųjų fontanų veikė aikštėje jau XIX amžiaus pabaigoje), tačiau, deja, šiam naujam granito statiniui buvo parinkta vieta ant archeologų atkasto XV amžiaus druskos pirklio namo rūsio, kuris būtų

5 pav. Pilies vartų Vilniaus Katedros aikštėje vieta, 2011 m.

Fig. 5. The site of Castle gate, Cathedral Square in Vilnius, 2011

6 pav. Vilniaus miesto gynybinės sienos vieta tarp Bazilionų, Visų Šventųjų ir Arklų gatvių, 2011 m.

Fig. 6. The site of Vilnius defense wall between Bazilionų, Visų Šventųjų ir Arklų streets, 2011

galėjęs tapti unikaliu aikštės architektūros formantu ir įprasmiti jos semantinį išskirtinumą.

Viena naujausių rekonstrukcijų Vilniaus senamiesčio viešosiose erdvėse buvo įgyvendinta 2011 metų vasarą įrengiant vietą skulptūriniam Taraso Ševčenkos paminklui priešais Halės turgavietę. Suformuoto skvero betono trinkelėjų plote lauko akmenimis buvo išgrįsta lygiagreti Bazilionų gatvei juosta, aprėminta granitu bei įleistų į žemę šviestuvų punktyru (6 pav.). Tegalima spėti, kad taip buvo pažymėta miesto gynybinės sienos vieta, tačiau jokių apie tai skelbiančių ženklų ar nuorodų pateikta nėra.

Kultūrinė vertė retai tampa prioritetiniu kriterijumi, kuriuo vadovaujama nustatant atidengtų senųjų statinių fragmentų tvarkybos būdus ir parenkant viešųjų erdvių įrangos medžiagas, gaminius ir kuriant aplinkos architektūrinę raišką. Jei sklypas slepia archeologinį paveldą, bet yra patrauklus statyti, archeologiniai tyrimai atliekami kaip neišvengiamas statybos proceso etapas. Atlikus tyrimus itin retai laikomasi šiuolaikinės archeologinio paveldo apsaugos koncepcijos išsaugoti radinius vietoje („in situ“), juos tinkamai eksponuoti ar bent pažymėti ir interpretuoti naujai suformuotuose žemės paviršiuose. Jei viešoji erdvė buvo atsiradusi nugriauto statinio vietoje, kartais archeologinis paveldas tampa nebe viešosios erdvės, o pastato, atstatyto buvusio vietoje, dalimi ir tampa bent iš dalies eksponuojamas interjere. Tačiau, matyt, dažniausiai archeologijos vertybės Lietuvos miestų istoriniuose centruose tėra laikomos vienu iš patrauklumą investicijoms mažinančių veiksnių.

Išvados

1. Lietuvos urbanistinėse vietovėse iki šiol išlikęs gausus, pasižymintis įvairove, didele kultūrine verte ir autentiškumu archeologinis paveldas. Daugelyje viešųjų erdvių, esančių miestų ir miestelių istoriniuose centruose, tebėra galimybės archeologinio paveldo objektus atskleisti, eksponuoti ir pritaikyti šiuolaikinėms reikmėms. Tačiau pastaraisiais dviem dešimtmečiais nėra vykdomi sistemingi Lietuvos urbanistinių vietovių archeologiniai tyrimai, todėl joms suteiktas kultūros vertybės statusas nėra veiksmingas archeologinio paveldo išsaugojimo garantas.
2. Lietuvos miestų ir miestelių archeologinio paveldo savitumas, taip pat archajiškas vėlyvųjų piliakalnių dominavimas kelių istorinių urbanistinių centrų erdvėse reikalauja kultūros ir gamtos paveldo integralios apsaugos būdų plėtros.
3. Pastaruosius kelerius metus vykdant archeologinius tyrimus įvairiose Lietuvos urbanistinėse vietovėse buvo atidengti senieji lauko riedulių grindiniai.

Dalis jų fragmentų pritaikius konservavimo ir restauravimo būdus išsaugota, yra arba bus naudojama urbanistinėms viešosioms erdvėms pagal būdingas paskirtis. Tačiau archeologų atidengtos kitų statinių, dažniausiai plytų mūro, liekanos retai yra tinkamai išsaugomos ir eksponuojamos.

3. Nuoseklių sisteminių urbanistinių vietovių kultūrinės vertės tyrimų trūkumas, trumpalaikiai privačių statybų užsakovų interesai, iki šiol neaiški ir nereglamentuota atsakomybė už Lietuvos miestų ir miestelių viešųjų erdvių priežiūrą lemia, kad archeologijos objektų viešosiose urbanistinėse erdvėse vertingosios savybės kompleksiskai ir nuosekliai tėra saugomos keliuose Lietuvos nacionaliniuose ir regioniniuose parkuose.
4. Per pastaruosius kelerius metus Lietuvos miestų ir miestelių aikštėse, skveruose ir gatvėse vykdyti įvairūs archeologijos tyrimai nėra tapę prioritetiniu kriterijumi, lemiančiu naują šių erdvių architektūrinę raišką. Iš dalies išsaugotų „in situ“ archeologinių objektų ženklimas ir eksponavimas, jų architektūrinis, informacinis vaizdinis ir tekstinis interpretavimas yra nepakankamas, neatskleidžiantis vietos kultūrinės vertės visumos vertės. Taip yra menkinamos visuomenės teisės į išsamią ir visapusišką informaciją apie nekilnojamąjį kultūros paveldą.

Literatūra

- Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje. 2009. Vilnius: Lietuvos archeologijos draugija [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. spalio 15 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.atl.lt/2009/278-281.pdf>.
- Europos archeologijos paveldo apsaugos konvencija. 1992. Valeta. Lietuvos LR ratifikuota 1999 m., *Žin.*, 1999, Nr. 100-2895.
- York, M. 1999. Invented Culture/Invented Religion: The Fiction Origins of Contemporary Paganism, *Nova Religio* 3(1): 135–146 [žiūrėta 2011 m. spalio 7 d.]. Prieiga per internetą: <http://dx.doi.org/10.1525/nr.1999.3.1.135>.
- LR Valstybinės kultūros paveldo komisijos sprendimas dėl Lietuvos nekilnojamojo archeologijos paveldo apsaugos programos koncepcijos, 2008 m. lapkričio 14 d. Nr. S-13(141), *Informaciniai pranešimai*, 2008-12-05, Nr. 93-1204.
- Mikelionis, D. 2010. Requiem dar dalelei Biržų senovės, *Biržiečių žodis*, 2010 04 15 [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. rugsėjo 23 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.selonija.lt/2010/04/15/requiem-dar-dalelei-birzu-senoves/>.
- The ICOMOS Charter for the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites. Prepared under the Auspices of the ICOMOS International Scientific Committee on Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites. Ratified by the 16th General Assembly of ICOMOS, Québec (Canada), on 4 October 2008 [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. spalio 17 d.]. Prieiga per internetą: http://www.international.icomos.org/charters/interpretation_e.pdf.
- Tower of London World Heritage Site*. Management plan. Historic Royal Palaces, Hampton Court Palace Surrey, KT8 9AU2007

[interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. rugsėjo 30 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.hrp.org.uk/aboutus/whatwedo/whsmanagementplanwebsitecopy>.

UNESCO Recommendation 2011 on the Historic Urban Landscape, 27/05/2011, Paris, UNESCO Headquarters, 25–27 May 2011 [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. spalio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://whc.unesco.org/en/activities/638>.

Walkowitz, D. J.; Knauer, L. M. (Eds.). 2009. *Contested Histories in Public Space: Memory, Race, and Nation*. Durham, NC, USA: Duke University Press. 24 p.

THE ROLE OF ARCHAEOLOGICAL HERITAGE IN URBAN SITES OF LITHUANIA

J. Jurevičienė

Abstract. The present paper aims to reveal current tendencies of archaeological heritage research as well as their presentation and interpretation in public spaces of historic centres of cities and towns in Lithuania. Such archaeological heritage is distinctive by its abundance, variety and authenticity. There are still many possibilities to reveal and present its value. Unfortunately, systematic and thorough archaeological investigations have not been conducted during the last two decades. The status of the state protected heritage site does not guarantee preservation of features that have cultural value.

Archaic objects of archaeological heritage – such as castle mounds in historic centres of towns – require a more effective approach to integral preservation of both cultural and natural features. Discovered fragments of field-stone pavements are especially typical to excavations carried out during last decades. Nowadays, such preserved pavements serve their purpose in open spaces of urban centres.

Presentation and interpretation of archaeological heritage still remain the most problematic aspects of preserved archaeological remains. The lack of systematic research, indeterminate responsibility for maintenance of public spaces, and private interests of investors result in poor reflection of archaeological value in the present architectural image particular to squares and streets of many historic urban sites of Lithuania.

Keywords: archaeological heritage, towns of Lithuania, historic center, interpretation.

JŪRATĖ JUREVIČIENĖ

Dr Arch., Professor, Department for Fundamentals and Theory of Architecture, Faculty of Architecture, Vilnius Gediminas Technical University, Pylimo g. 26/Trakų g. 1, 01132 Vilnius, Lithuania. E-mail: archpit@ar.vgtu.lt

Research interests: preservation of urban heritage and cultural landscape, history of architecture, vernacular architectural traditions.